

МОЖЛИВОСТІ АКТИВНИХ ТА ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО КОМПЕТЕНТНОГО ІНОЗЕМНОГО ФАХІВЦЯ

Статтю присвячено дослідженню можливостей активних та інтерактивних методів навчання у процесі формування професійно компетентного іноземного фахівця

Звертається увага на те, що сформована особистість, що здатна до успішної соціалізації в суспільстві та активної адаптації на ринку праці, є пріоритетним завданням сучасної освіти. Вважаємо, що підготовка таких фахівців є актуальною на державному рівні. З цього виходить, що необхідно створити особливі умови для майбутніх іноземних фахівців.

У зв'язку з цим постає питання про необхідність інтенсифікації та модернізації освіти, що вимагає впровадження таких інноваційних технологій, які мають за мету виховання творчої, інтелектуальної, професійної особистості.

Підкреслюється, що сучасного студента важко мотивувати до пізнавальної діяльності, і тут на допомогу можуть прийти методи активного й інтерактивного навчання.

Звертається увага на цілі, завдання, засади і засоби інтерактивного навчання. Наголошується на тому, що основна відмінність інтерактивних вправ і завдань від звичайних полягає у тому, що вони спрямовані не стільки на закріплення вже вивченого матеріалу, скільки на вивчення нового. Інтерактивне завдання завжди передбачає таку організацію процесу навчання, за якої неможлива неучасть у колективному процесі пізнання.

Успіх будь-якого заняття досягається комплексним використанням різних методів, методичних прийомів, засобів і організаційних заходів.

Також акцентується увага на тому, що для розвитку умінь іноземного студента оперативно реагувати на зміну комунікативної ситуації у процесі комплексного розв'язання визначених професійних завдань особливої важливості слід надавати деяким методам інтерактивного навчання.

У статті наведено приклад педагогічної техніки, що допомагає глибше зрозуміти прочитане, краще його запам'ятати та досконально проаналізувати, яку можна презентувати іноземним студентам на заняттях з української мови для обговорення складних та дискусійних питань і проблем.

Ключові слова: *інноваційні технології, активні й інтерактивні методи навчання, професійно компетентний фахівець, іноземні студенти, інтерактивне навчання.*

Підвищення якості підготовки фахівців для зарубіжних країн із метою набуття статусу конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг – одна із основних проблем сучасної української вищої освіти. Інтернаціоналізація вищої освіти, яка виражається у збільшенні кількості іноземних студентів, також є однією з провідних тенденцій її розвитку.

Сформована особистість, що здатна до успішної соціалізації в суспільстві та активної адаптації на ринку праці, є пріоритетним завданням сучасної освіти. Підготовка таких фахівців має геополітичну, соціальну та економічну значущість, тобто є актуальною на державному рівні. З цього виходить, що необхідно створити особливі умови для майбутніх іноземних фахівців.

Впровадження таких інноваційних технологій, які мають за мету виховання творчої, інтелектуальної, професійної особистості, вимагає інтенсифікація та модернізація освіти.

Сучасного студента важко мотивувати до пізнавальної діяльності, до власного пошуку шляхів у науковому полі інформації і комунікації. Відбувається це тому, що студенти, а особливо іноземні, часто відчують значні труднощі у сприйнятті навчального матеріалу. Слід навчитися самостійного пошуку, обробки, організації інформації, створення індивідуальних інформаційних об'єктів. І тут на допомогу можуть прийти методи активного й інтерактивного навчання.

Мета статті: розглянути процес формування професійно-компетентного іноземного фахівця за допомогою методів активного й інтерактивного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку системи підготовки фахівців для зарубіжних країн є предметом досліджень низки українських та зарубіжних науковців. Аналіз праць, присвячених навчанню іноземних студентів, свідчить, що основну увагу зараз учені звертають саме на інноваційне навчання. Розглядається воно як сучасна освітня технологія (А. Алексюк, І. Доброскок, В. Коцура, С. Нікітчина, В. Кремень, В. Ільїна, С. Пролєєва, М. Лисенка, П. Сауха). Обґрунтовуються організаційно-педагогічні умови застосування інноваційного навчання у процесі фахової підготовки (О. Абдалова, О. Ісакова, О. Василенко, І. Галиця, О. Галиця, В. Докучаєва, О. Фатхутдінова, Ю. Бистровпа, О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, В. Загвязинський, Н. Юсуфбекова). Описуються сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання у підготовці фахівців (Р. Гуревич, Н. Тихомирова, А. Твердохліб), а також методологічні та методичні проблеми їх упровадження в навчальний процес ЗВО (В. Осадчий, О. Гуржий, В. Тихомиров). Проблеми мовної підготовки студентів технічних закладів вищої освіти аналізуються у науковій літературі Т. Кошелевою, Г. Поповою, І. Соломахою, О. Суміною, Н. Ушаковою, Н. Хлизовою. Аналізують проблеми вивчення української мови як іноземної такі науковці, як Я. Гладир, І. Жовтоніжко, Т. Єфімова, Т. Лагута,

О. Тростинська, Б. Сокіл, Т. Лещенко, О. Шевченко, А. Чернова, А. Зарицька, Ю. Турченко, Т. Лещенко. Питання використання інноваційних технологій у процесі викладання іноземних мов розглядали О. Коваленко, Є. Можар, Л. Олійник, В. Корженко та інші. Міжкультурна компетенція як необхідна умова розвитку інноваційних процесів у навчанні української мови як іноземної розглядалася науковцем В. Юхименко; М. Жовнір, Н. Бондар, І. Бедько займалися проблемою використання вебінарів лінгвокраїнознавчого спрямування у процесі навчання української мови як іноземної [5].

Різні аспекти застосування активних методів навчання в різних видах діяльності досліджували К. Бондаренко, Т. Вахрушева, І. Горожанкіна, В. Савченко, М. Трухан, Н. Бойко, Т. Хома. Зокрема, використання активних форм і методів навчання під час вивчення української мови за професійним спрямуванням розглядали у своїх працях науковці Л. Глазунська, Н. Науменко, В. Колосюк, С. Шевчук, І. Клименко.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, проблема використання активних та інтерактивних методів навчання є дуже актуальною в педагогічному аспекті. Водночас вона є недостатньо дослідженою стосовно професійної підготовки іноземних студентів.

Інтерактивне навчання – навчання у співпраці, навчання, побудоване на взаємодії студента з навчальним оточенням, навчальним середовищем, у якому учасники знаходять собі сферу освоєного досвіду. Педагог виступає лише у ролі організатора процесу навчання, лідера групи, він створює умови для ініціативи студентів. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності. Вона має на увазі цілком конкретні та прогнозовані цілі:

- підвищення ефективності освітнього процесу, досягнення високих результатів;
- посилення мотивації до вивчення дисципліни;
- формування та розвиток професійних компетенцій;
- скорочення частки аудиторної роботи та збільшення обсягу самостійної роботи студентів.

Завдання, які виконує інтерактивне навчання:

- пізнавальні, пов'язані з навчальною ситуацією та оволодінням змістом освітніх програм;
- комунікативно-розвиваючі, пов'язані з виробленням та розвитком навичок спілкування всередині та за межами конкретної групи;
- соціально-орієнтаційні, пов'язані з вихованням якостей, необхідних для адекватної соціалізації індивіда [4].

У процесі інтерактивного навчання освітній процес організований таким чином, що практично всі студенти є залученими до процесу пізнання, вони мають можливість рефлексувати з приводу того, що вони знають і чого навчаються. Спільна діяльність студентів у процесі пізнання, освоєння освітнього матеріалу означає, що кожен робить свій особливий індивідуальний внесок, йде обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. До того ж така співпраця відбувається в атмосфері доброзичливості та взаємної підтримки, що дає змогу отримувати нове знання та розвиває саму пізнавальну діяльність. Важливим є факт, що у повноцінному навчанні для його учасників характерні три види активності: фізична, соціальна, пізнавальна:

- фізична – змінюють робоче місце, пересідають; кажуть, пишуть, слухають, малюють тощо;
- соціальна – запитують, відповідають на питання, обмінюються думками тощо;
- пізнавальна – вносять доповнення та поправки до матеріалу викладача, самі знаходять вирішення проблем, виступають як одне із джерел професійного досвіду.

Усі три види активності взаємопов'язані, різноманітні та обов'язково присутні на занятті.

До основних методичних засад інтерактивного навчання належать:

- діалогічна взаємодія;
- робота в малих групах на основі кооперації та співробітництва;
- активно-рольова (ігрова) діяльність;
- тренінгова організація навчання.

Центральне місце займає не окремий учень як індивід, а група учнів, що взаємодіють, стимулюють і активізують один одного.

Засобами інтерактивного навчання є:

- друковані підручники та навчальні посібники на зразок інтелектуального самовчителя;
- мультимедійні підручники;
- мультимедійні освітні програми;
- комп'ютер;
- інтерактивні дошки (панелі, планшети).

Інтерактивне навчання передбачає:

- регулярне оновлення та використання електронних навчально-методичних видань;
- використання для проведення навчальних занять сучасних мультимедійних засобів навчання;
- формування відеотеки з курсами лекцій та бізнес-кейсами;
- проведення аудиторних занять у режимі реального часу за допомогою Інтернету, коли студенти та викладачі мають можливість не лише слухати лекції, а й обговорювати ту чи іншу тематику, брати участь у дебатах тощо [4].

У процесі навчання педагог може як вибирати один активний метод, так і використовувати комбінацію кількох. Але успіх залежить від системності та співвідношення вибраних методів та поставлених завдань.

Розглянемо найпоширеніші методи активного навчання:

– Презентації – найпростіший і найдоступніший метод для використання на заняттях. Це демонстрування слайдів, підготовлених самими студентами на тему.

– Кейс-технології – базуються на аналізі змодельованих або реальних ситуацій та пошуку рішення. Розрізняють два підходи до створення кейсів: пошук єдиного правильного вирішення поставленого завдання чи багатогранність рішень та їх обґрунтування.

– Проблемна лекція – на відміну традиційної, передача знань під час проблемної лекції відбувається не у пасивній формі. Тобто викладач не подає готові твердження, а лише ставить питання та позначає проблему. Правила виводяться самостійно. Цей метод досить складний і потребує певного досвіду логічних міркувань.

– Дидактичні ігри – на відміну від ділових ігор, дидактичні ігри регламентуються жорстко і не передбачають вироблення логічного ланцюжка для вирішення проблеми. Ігрові методи можна віднести і до інтерактивних методів навчання. Все залежить від вибору гри. Так, популярні ігри-подорожі, спектаклі, вікторини – це прийоми з арсеналу інтерактивних методів, оскільки передбачають взаємодію учнів один з одним.

– Баскет-метод – заснований на імітації ситуації. Наприклад, студент має виступити у ролі гідя та провести екскурсію історичним музеєм. При цьому його завдання – зібрати та донести інформацію про кожен експонат [6].

Основа змісту інтерактивного навчання – інтерактивні завдання. Основна відмінність інтерактивних вправ і завдань від звичайних полягає у тому, що вони спрямовані не стільки на закріплення вже вивченого матеріалу, скільки на вивчення нового. Під час виконання інтерактивних завдань виключається домінування будь-якого учасника навчального процесу чи будь-якої ідеї. Інтерактивне завдання завжди передбачає таку організацію процесу навчання, за якої неможлива неучасть у колективному процесі пізнання.

До інтерактивних завдань належать завдання для роботи в малих групах; навчальні ігри; соціальні проекти; обговорення складних та дискусійних питань та проблем; вирішення навчальних проблем; творчі завдання.

Головна особливість інтерактивного навчання полягає в тому, що процес навчання відбувається у спільній груповій діяльності. Групова форма навчання – індивідуальне та (або) колективне виконання завдання та його перевірка у групі, самостійний пошук відповіді на поставлене запитання.

Можемо виділити такі види групової форми навчання, як:

– диференційовано-групова (групи формуються за рівнем підготовленості студентів, і кожна отримує завдання відповідного рівня складності);

– кооперовано-групова (загальне завдання ділиться на кількість груп, і кожна група отримує певну частину. Після завершення першого етапу роботи створюються нові групи, починається взаємобмін отриманими завданнями). Переваги: працюють усі студенти, у разі труднощів отримують своєчасну допомогу [4].

Колективний спосіб навчання (КСВ) – це така форма організації навчальної діяльності, коли один навчає всіх, а всі навчають кожного [4]. Тобто кожен виступає у ролі студента та у ролі викладача, йде постійний контроль за виконанням завдання, виключається можливість помилки, студенти отримують індивідуальну допомогу від своїх товаришів, йде взаємонавчання.

Методи та прийоми інтерактивного навчання:

– Мозковий штурм – потік запитань і відповідей, або пропозицій та ідей на задану тему, аналіз правильності чи неправильності проводиться після проведення штурму.

– Кластери, порівняльні діаграми, пазли – пошук ключових слів та проблем за певною міні-темою.

– Інтерактивний урок із застосуванням аудіо- та відеоматеріалів, ІКТ. Наприклад, тести у режимі онлайн, робота з електронними підручниками, навчальними програмами, навчальними сайтами.

– Круглий стіл (дискусія, дебати) – груповий вид методу, який передбачає колективне обговорення проблеми, пропозицій, ідей, думок та спільний пошук рішення.

– Ділові ігри – досить популярний метод, який можна застосовувати навіть у початковій школі. Під час гри учні грають ролі учасників тієї чи іншої ситуації, приміряючи на себе різні професії.

– «Акваріум» – один із різновидів ділової гри, що нагадує реаліті-шоу.

– Метод проєктів – самостійне розроблення проєкту на тему та його захист.

– BarCamp, або антиконференція. Кожен стає не лише учасником, а й організатором конференції. Усі учасники виступають із новими ідеями, презентаціями, пропозиціями на задану тему, а далі відбувається пошук найцікавіших ідей та їх загальне обговорення [3].

Для обговорення складних та дискусійних питань та проблем можна використовувати педагогічну техніку, що допомагає глибше зрозуміти прочитане, краще його запам'ятати та досконально проаналізувати.

Автор методики післятекстової діяльності – Бенджамін Блум, американський педагог та психолог.

Суть техніки полягає в такому: після читання тексту необхідно кинути кубик, на гранях якого позначені початок питань та завдань для роботи над прочитаним текстом: «Чому...», «Придумай...», «Поділись...», «Назви...», «Запропонуй...», «Поясни...».

Після кидання кубика слід придумати продовження питання, що випало, і дати відповідь на нього або виконати завдання [6].

Розглянемо кожен із типів питань на прикладі тексту «Науково-технічний прогрес та природа», який розглядається в темі «Опис перебігу процесу» підручника з української мови для студентів-іноземців другого курсу.

«Чому...»

Це відкрите питання, яке закликає читача до активного роздуму. Необхідно встановити причинно-наслідкові зв'язки, простежити взаємозв'язок між окремими частинами тексту, інколи описати деякі процеси та явища.

Приклади питань:

- Чому антропогенна діяльність має великий вплив на процеси, які відбуваються в біосфері?

«Придумай...»

Тут доведеться максимально використовувати творче мислення. Це питання націлене на активізацію розумових процесів та генерацію альтернатив.

Щоб вигадати інший варіант розвитку подій, необхідно добре зрозуміти інформацію тексту, а така творча робота допомагає краще «відчути» взаємозв'язки всередині тексту і, отже, краще запам'ятати його.

Приклади питань цього типу:

- Придумайте, як би далі розвивалися події, якщо би людство не усвідомило, що порушення рівноваги у біосфері може викликати жахливі наслідки.
- Придумайте, як будуть розвиватися події.

«Поділись...»

У цьому завданні потрібно працювати не з текстом, а із собою. Досліджувати реакцію, аналізувати усі асоціації тощо.

Приклади завдань такого роду:

- Поділіться своїми спільними враженнями: що сподобалося і не сподобалося найбільше?
- Поділіться емоціями, які викликав у вас цей текст.
- Поділіться смисловими асоціаціями, які у вас виникли.

Асоціативні зв'язки допомагають запам'ятати текст, а емоційний відгук – зрозуміти.

«Назви...»

Цей тип завдань має на меті відтворення інформації. Жодного аналізу, тільки репродукція прочитаного тексту.

Приклади таких завдань:

- Назвіть джерела забруднюючих речовин та види відходів.
- Назвіть причини проблеми дефіциту прісної води.
- Назвіть негативні наслідки хімізації.

«Запропонуй...»

Для виконання цього завдання знадобиться багато креативу. Питання типу «запропонуй» націлені головним чином на пошук альтернативних рішень.

Приклади:

- Запропонуй спосіб, який допоможе вирішити проблему.
- Запропонуй інший варіант вирішення проблеми, ніж у тексті.

«Поясни...»

Завдання, по суті схоже з питанням «Чому?». Тільки в цьому разі немає відповіді у тексті, доведеться поміркувати самостійно, спираючись на особисті знання, досвід та аналітичні здібності.

Приклади завдань:

- Чому людство стоїть на грані екологічної катастрофи?

Таким чином, дійшли висновку, що чим більше разів кидається кубик і, звісно, на більшу кількість питань дається відповідь, чим більше завдань виконується, тим вища ефективність методики і краще розуміння конкретного тексту. Успіх будь-якого заняття досягається комплексним використанням різних методів, методичних прийомів, засобів і організаційних заходів.

Отже, відстежуючи зміни, які відбуваються у процесі використання методів активного й інтерактивного навчання, можна звернути увагу на активізацію пізнавальної діяльності іноземних студентів; створення емоційно-вольових передумов для активної діяльності; безперервно діючі зворотні зв'язки між навчальною системою та студентами; зміну ролі викладача на роль організатора навчального процесу, консультанта.

Висновки. Перед сучасною системою української освіти стоять певні виклики: усунути основні недоліки традиційних форм і методів навчання майбутніх фахівців та підвищити якість їх підготовки, впроваджуючи спеціальну форму організації пізнавальної діяльності – інтерактивне навчання. Використання різноманітних методів, форм і засобів навчання, спрямованих насамперед на розвиток активності, самостійності, мотивації, творчості студентів, дає змогу сформувати такі компетенції іноземних студентів, які необхідні для професійної діяльності.

Таким чином, можна сказати, що формування професійно компетентного іноземного фахівця за допомогою активних та інтерактивних методів навчання сприяє підтриманню стійкого інтересу до навчання і розвитку академічної мобільності.

Використана література:

1. Активізація навчального процесу у сучасній вищій школі : методичний огляд / уклад. Л.А. Якимова. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. 32 с.
2. Башкір О.І. Активні й інтерактивні методи навчання у вищій школі : збірник наукових праць. Серія «Педагогіка та психологія». Харків, 2018. Вип. 60. С. 33–44.
3. Мойсеєнко Р.М. Активізація пізнавальної діяльності майбутніх фахівців засобами активних методів навчання в умовах університетської освіти. *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. Випуск 159. 2017. С. 97–103.
4. Савина М.С. Методи інтерактивного обучения в высшей школе (методические рекомендации по применению интерактивных форм обучения в вузе). Москва, 2019. 58 с.
5. Семененко І.Є. Використання деяких прийомів інноваційного навчання в процесі мовної підготовки іноземних студентів. *Інноваційна педагогіка : науковий журнал*. Одеса : Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2021. Вип. 32 (т. 1). С. 153–156.
6. Техніки розвитку критичного мислення [Techniques for the development of critical thinking]. https://studme.org/152124/pedagogika/priemy_tehnologii_razvitiya_kriticheskogo_myshleniya (дата звернення: 12.12.21)
7. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Київ : Академвидав, 2014. 456 с.
8. Хома Т.В. Активні методи навчання в педагогіці вищої школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2020. Вип. № 69. С. 149–152.

References:

1. Aktyvizatsiia navchalnoho protsesu u suchasni vyshchii shkoli (2010) Yakymova [Activation of the initial process at the most recent schools] : metodychnyi ohliad / uklad. L.A. Kyiv: DP «Vyd. dim «Personal». 32 s. [in Ukrainian]
2. Bashkir O.I (2018) Aktyvni y interaktyvni metody navchannia u vyshchii shkoli [Active interactive methods of teaching at schools] : *zbirnyk naukovykh prats. Serii «Pedahohika ta psykholohiia»*. Kharkiv. Vyp. 60. S. 33–44. [in Ukrainian]
3. Moiseienko R.M. (2017) Aktyvizatsiia piznavalnoi diialnosti maibutnikh fakhivtsiv zasobamy aktyvnykh metodiv navchannia v umovakh universytetskoï osvity [Activation of cognitive activity of future specialists by means of active teaching methods in the conditions of university education] *Naukovi zapysky. Serii «Pedahohichni nauky»*. Vypusk 159. S. 97–103. [in Ukrainian]
4. Savina M.S.(2019) Metodyi interaktyvnogo obucheniya v vyisshey shkole (metodicheskie rekomendatsii po primeneniyu interaktyvnyih form obucheniya v vuze) [Methods of interactive teaching in higher education]. Moskva. 58 s. [in Russian]
5. Semenenko I.I. (2021) Vykorystannia deiakykh pryiomiv innovatsiinoho navchannia v protsesi movnoi pidhotovky inozemnykh studentiv [The use of some methods of innovative learning in the process of language training of foreign students]: *Innovatsiina pedahohika.naukovyi zhurnal*. Odessa : Prychornomorskyi naukovо-doslidnyi instytut ekonomiky ta innovatsii. Vyp. 32 (t. 1). S. 153–156. [in Ukrainian]
6. Tekhniky rozvytku krytychnoho myslennia. https://studme.org/152124/pedagogika/priemy_tehnologii_razvitiya_kriticheskogo_myshleniya (data zvernennia: 12.12.2021)
7. Fitsula M. M.(2014) Pedahohika vyshchoi shkoly [Pedagogy of high school]: navch. posib. 2-he vyd., dop. Kyiv : Akademvydav.456 s. [in Ukrainian]
8. Khoma T.V. (2020) Aktyvni metody navchannia v pedahohitsi vyshchoi shkoly [Active teaching methods in higher school pedagogy] *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh* : zb. nauk. pr. Zaporizhzhia : Klyasychnyi pryvatnyi universytet. Vyp. № 69. S. 149–152. [in Ukrainian]

Semenenko I. Ye. Possibilities of active and interactive teaching methods in the process of forming a professionally competent foreign specialist

The article is devoted to the study of the possibilities of active and interactive teaching methods in the process of forming a professionally competent foreign specialist.

Attention to the fact that the formed personality, capable of successful socialization in society and active adaptation in the labor market, is a priority of modern education is drawn. We believe that the training of such specialists is relevant at the state level. It follows that it is necessary to create special conditions for future foreign professionals.

In this regard, the question arises about the need to intensify and modernize education, which requires the introduction of such innovative technologies aimed at educating creative, intellectual, professional personality.

It is emphasized that it is difficult to motivate a modern student to cognitive activity, and here methods of active and interactive learning can come to the rescue.

Attention to the goals, objectives, principles and means of interactive learning is paid. It is emphasized that the main difference between interactive exercises and tasks from the usual ones is that they are aimed not so much at consolidating already studied material, but at learning new ones. The interactive task always involves such an organization of the learning process, in which it is impossible not to participate in the collective process of cognition.

The success of any lesson is achieved through the integrated use of various methods, techniques, tools and organizational measures.

Emphasis is also placed on the fact that in order to develop the skills of a foreign student to respond quickly to changes in the communicative situation in the process of complex solution of certain professional tasks, special importance should be given to some methods of interactive learning.

The article presents an example of pedagogical technique that helps to better understand what is read, better remember and thoroughly analyze it and which can be presented to foreign students in Ukrainian language classes to discuss complex and controversial issues and problems.

Key words: innovative technologies, active and interactive teaching methods, professionally competent specialist, foreign students, interactive learning.